

УДК 811.161.2'0+811.161.2'28

Валентина ТИТАРЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛЬСЬКИХ ГРАМОТ XVI–XVII СТ.

У статті проаналізовано переклад польських привілеїв XVI–XVII ст., виданих на підтвердження магдебурзького права м. Києву, зокрема звернуто увагу на адаптацію польського тексту до староукраїнської мови на лексичному, фонетичному, морфологічному рівнях.

Ключові слова: офіційно-діловий стиль XVI–XVII ст., пам'ятка, рефлекс, адаптація.

Грамоти, які є предметом опису, – це копії привілеїв на підтвердження магдебурзького права м. Києву (з 1544 до 1659 р.) польськими правителями, зроблені на поч. XVIII ст. Зберігається пам'ятка в центральному державному історичному архіві¹, більшість документів з цієї збірки нещодавно опубліковано разом з іншими привілеями м. Києву².

Мова цих грамот ще не була об'єктом спеціального монографічного дослідження, не описувався також їх переклад, тому тема статті є актуальною. Така можливість з'явилася завдяки публікації латиномовних та польськомовних джерел³.

Ці документи (грамоти, привілеї, укази) – цінний матеріал не лише для вивчення історичних подій, а для дослідження історії української мови, оскільки в них, крім традиційного ділового письма з елементами словеноруського, простежується вплив живого мовлення.

У досліджуваній книзі вміщено 48 грамот, які зберігаються в ЦДІАУ м. Києва під шифром ф. 62, оп. 1, спр. 1. Перша сторінка містить запис іншим почерком, ніж у середині книги: «Сія книга написана 1665 года (вл. прим.: під цим знову написана дата 1665-го, над нею 1673 і перекреслені) бургомистромъ Козмою Акимовичем Кричевцем 1673 (вл. прим.: дата перекреслена) года».

На лицьових аркушах книги (2–50) проходить послівний запис: «Сія книга копѣя, в Глуховѣ переведенни(х) на ма(ло)російській діалектѣ привилеиевъ полскихъ королеи и привилиованними киевскому маистрату древними разними годами наданни(х) о(т) якихъ королей, якимъ діалектомъ где, когда, за чимъ подписомъ и на что с обстоятелни(мъ) при концу означеніемъ, сочинена

¹ ЦДІАУ. Ф. 62, оп. 1, спр. 1.

² Привілеї Києва кінця XV – XVII ст. Дослідження. Тексти / Упорядник Н. О. Білоус; відп. Ред. Г. В. Боряк. – Київ: Видавничий дім «Простір». 2015. – 296 с.

³ Там само.

старателствомъ и коштомъ собственнимъ его мѣти пана Козми Якимовича Кричевця, бурми(ст)ра киевского, для своей прива(т)ной и домовою потребности и всяки(х) случаевъ року» (вл. прим: написано невиразно, збоку іншим почерком дописано) *«значить 1665 года»*.

Поряд із тим, що магістрат відмежовував певну частину Києва від володінь феодала, він ще й був своєрідним посередником між королівською владою і населенням міста. Саме тому в XVI–XVII ст. різноманітні законодавчі акти, грамоти, укази, привілеї, видані польським королівством, розглядав київський міський магістрат, і, відповідно, надсилав у королівську резиденцію прохання від імені київських міщан. На той час різноманітні документи видавалися латинською, польською і руською (українською) мовами. Із цих документів робилися копії, датовані різними століттями, а із заснуванням у Росії Колегії іноземних справ, більшість копій перекладалася й для цієї установи. Тому на сьогодні частина копій, а також і окремі оригінали, знаходяться в архівах Польщі та Росії.

Говорячи про переклади таких документів, можемо припустити, що деякі з них переклалися відразу після отримання, а деякі – через певний час. Підтвердженням є рапорти київському воєнному губернаторові 1828 р. про клопотання магістрату стосовно узаконення Магдебурзького права російським царем, у змісті яких указана необхідність *«перевести из латинского и польского на российский диалект, дабы настояще объяснить, в чемъ те привилегіи состоятъ»*⁴.

Грамоти, що є предметом аналізу в цій публікації, – це копії, зроблені для *«своей прива(т)ной домовою потребности и всяки(х) случаевъ»* (43–47) бурмистрові К. Кричевцю. Як потрапила книга до архіву, конкретних відомостей немає.

Запис на першій сторінці про те, що книга написана К. Кричевцем, очевидно, був зроблений пізніше на основі послівного запису, а оскільки рік написання позначений трьома літерами, то й дати 1665, 1673 написані й перекладені неправильно. Це підтверджує й напис навпроти буквенної дати *«значить 1665 года»* (49), зроблений навпроти буквенної дати. Біографічних відомостей про Кричевця мало. Відомий лише окремий період його діяльності: 26 квітня 1733 року Д. Апостол видав універсал про надання К. Кричевцю повноважень вїйта, а 9 серпня 1734 р. Сенат видав указ про затвердження К. Кричевця на київському вїйтівстві, але магістрат не лише відмовився оголосити цей указ, а й домігся від губернатора арешту К. Кричевця, звинувативши його в службових зловживаннях. 5 вересня 1734 р. виходить секретний указ Анни Іоанівни про незатвердження К. Кричевця на київському вїйтівстві з рекомендацією генерал-губернаторові І. Вейсбаху вжити заходів для обрання вїйта *«з природных великороссийских людей, состоящихъ мещанами в Киеве»*, але за донесенням із Києва бажаної кандидатури *«не сыскалось»*⁵. 16 травня 1738 р. виходить указ Сенату Генеральній вїйськовій канцелярії про усунення В. Биковського та К. Кричевця від участі в справах Київського магістрату⁶. Звідси можемо зробити припущення, що ця книга писалася до 1738 р. До того ж у «Каталозі...» знаходимо відомості про те, що Д. Апостолом 23 серпня 1731 р. був виданий універсал про

⁴ ДАК. Ф. 1, оп. 1, спр. 377.

⁵ Каталог документів з історії Києва XV–XIX ст. / Упорядники Г. В. Боряк і Н. М. Яковенко. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 106–107.

⁶ Там само, с. 109.

уповноваження бурми́стра Кричевця здійснювати контроль за прибутками й видатками Київського магістрату⁷, тому книга була б корисною бурми́строві, оскільки окремі грамоти містять записи про стягнення капщизни й мита, сплату податків тощо.

Важко сказати, за яким принципом добиралися до книги грамоти. Усі привілеї видані литовськими та польськими королями, мають загальнодержавне спрямування та охоплюють період з 1544 по 1659 рр. Усіх справ у книзі зібрано 48, із них 47 привілеїв і один декрет. Водночас у М. Берлинського виявляємо запис про те, що з *«с 1544 до 1659 года состоялося всех 47 в пользу магистрата королевских привилегий и указов, которые все хранятся в киевском магистрате»*⁸. Очевидно, що К. Кричевець цікавився саме цими привілеями, і тому укомплектував їх у збірку. Слід вказати на те, що в книгу включені не всі грамоти, які видавалися на той час. Наявні в нас архівні матеріали засвідчують більшу кількість подібних документів⁹. Напевно, замовник документів тенденційно підходив до відбору привілеїв, хоч не можна про це категорично стверджувати, адже, можливо, на час формування книги упорядник мав у розпорядженні саме ці грамоти.

На початку справ написано *«с копий»*, це може свідчити про те, що грамоти писалися з копій, але під привілеями, які перекладені з польської та латинської мов, написано *«с подлинной привилегии латинского (полского) на руское переводили»*, а в кінці книги *«Такіє точные копіи з подлѣнны(х) королевски(х) привилієвъ кіевско(му) майстрату даныхъ переведенные імѣющііся в ко(л)легіи иностранни(х) дѣлъ закреплєны по листа(мъ) по сему. Секрета(р) Маѣимъ Прокофєвъ, канцеляри(ст) Се(р)пуховитиновъ. Таковіє привилєня по(д)линныє має(с)трату кіевско(го) бу(р)мист(р) Феодо(р) Нечай принявъ, а к симъ копія(мъ) руку свою приложилъ»* (134 зв.). Звідси однозначно не можемо сказати, чи грамоти писалися з оригіналів, чи з копій. Але оскільки в послівному запису читаємо *«Книга, копія в Глуховѣ переведенны(х) на ма(ло)російській діалект...»*, то цілком можливо, що грамоти писалися з неперекладених копій, адже такі копії на сьогодні теж є в архівах¹⁰. Нами знайдено також копію неперекладеного відповідника до привілею № 18 книги К. Кричевця (копія грамоти написана польською мовою, а в кінці на другому листку руською мовою коротко сказано, про що йдеться в привілеї). Принагідно скажемо, що копії деяких грамот уміщені в окремих збірках¹¹.

Вийшовши з-під протекторату польського королівства, магістрат став залежним від російського царату; в окремі періоди посередником був гетьман (саме тому Д. Апостол призначає К. Кричевця війтом), але при царських наставниках. Відомо й те, що магістрат неодноразово звертався до російського уряду про підтвердження Магдебурзького права, тому «1734 р. тодішній правитель український князь Барятинський, прискіпавшись до якоїсь дрібниці, арештував весь київський магістрат і разом з ними всі грамоти міста Києва, а правительству пояснив, що зробив се на те, аби магістрат не мав на що посила́тися на доказ своїх прав і вільностей»¹².

⁷ Там само, с. 104.

⁸ Берлинський М. Історія міста Києва. – К., 1991. – С. 180.

⁹ ЦДІАУ. Ф. 223; ДАК. Ф. 1., оп. 1, спр. 2.

¹⁰ ЦДІАУ. Ф. 223, оп. 1, спр. 307.

¹¹ ДАК. Ф. 1, оп. 1, спр. 2.

¹² Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. – К., 1992. – С. 376.

Як уже зазначалося, окремі привілеї видавалися латинською та польською мовами. У «Каталозі...» записано, що перекладачами подібних документів у київському магістраті були сотники А. Троцина та М. Яггелницький, і вказано роки їх сотникування, відповідно, 1710–1729 та 1717–1728¹³. При цьому немає ніяких посилянь, а тому ми не можемо точно сказати, чи ці перекладачі виконували замовлення тільки К. Кричевця, оскільки під іншими перекладними документами (ЦДІАУ, ДАК) прізвища цих осіб не записані, чи, можливо, К. Кричевець укладав книгу з перекладених грамот (підтвердженням може бути запис на початку привілеїв «с копїи» і в кінці – «Такіє точные копїи... имеющіеся в ко(л)легїи иностранни(х) дель»).

Як уже було сказано, у досліджуваних грамотах представлено переклади «...с подлинной привилегии латинского (полского) писма на ру(с)кой...» (4 зв.). Їхня цінність полягає передовсім з боку перекладацького: як вдало писарі оперували лексичним матеріалом, граматичними та фонетичними системами цих мов.

Проаналізуємо особливості перекладу польських документів, зіставивши наші студії з опублікованими Н. Білоус польськими привілеями.

Грамоти становлять різновид офіційно-ділового стилю, відповідно для них характерні стандартні початки і закінчення, усталені мовні звороти в середині тексту. Найчастішою є початкова формула *Ознаймуєть всѣмъ вобецъ и ко(ж)доту зосо(б)на, кому о томъ вѣдати належи(т)*, якій є польський відповідник *Oznaymuiemy wszem wobec y kazdemu zosobna, кому to wiedziec nalezy 161*¹⁴. Такий початок може варіюватися словами *Ознаймуєть нинѣшнимъ листомъ нашимъ (ninieyszym listem naszym 178)* або *тимъ листомъ нашимъ (tym listem naszym 245)*. Зазначимо, що такі початки характерні були й для грамот, писаних руською мовою та перекладених з латини (пор. привілеї № 1, 7, 9, 12). Із цієї формули польські слова можуть мати варіанти в староукраїнському перекладі: *wobec* – *вобецъ, общє, вообецъ*; *to wiedziec* – *о томъ вѣдати, то вѣдати, налезу* – *належи(т), на(д)лежи(т)*.

У всіх привілеях у початковій формулі від кого виданий документ польський вислів *z Bozej laski* перекладається *Бжѣєю мѣстїю*.

Назви місяців перекладено староукраїнськими відповідниками латинського походження: *miesiaca stycznia 251* – *мисаца января 119 зв.*, *miesiaca lutego 135* – *мїца феврала 41 зв.*, *miesiaca marca 174* – *мїцїа ма(р)та 69 зв.*, *miesiaca aprila 166* – *мїца апрєла 57 зв.*, *mїсca kwietnia 230* – *мїца апрєла 110 зв.*, *miesiaca maia 233* – *мїца майїа 113*, *miesiaca czewcza* (помилково, замість *czerwca*) *158* – *мїцїа йюнка 51 зв.*, *miesiaca sierpnia 176* – *мїца августа 70 зв.*, *miesiaca wrzeźnia 187* – *мїца сєнтїа(б)ра 78 зв.*, *miesiaca grudnia 248* – *мїца дека(б)ра 117*.

У привілеях, перекладених з латинської мови та писаних руською, уживаються лексеми і *пра(з)дник*, і *свято*: *первій іа(р)тарокъ о пра(з)дницѣ Бжѣ явленїа Гїднїа... дрѣгїй о пра(з)ницѣ Ро(ж)де(ст)ва Прєстїа Бжїи 5 зв.*; *в середу перед пра(з)никомъ бли(з)ко стїого Антонїа 9 зв.*; *они давати повинни... чотирєста копъ грошєй на свїато панни Марїї громницѣ а дрѣдую чотирєста копъ грошєй на свїатїї Сємионъ стїа руского 38 зв.*, а в перекладах з польської

¹³ Каталог документів з історії Києва XV–XIX ст. / Упорядники Г. В. Боряк і Н. М. Яковенко. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 12.

¹⁴ Тут і далі ілюстративний матеріал цит. за: польський відповідник – Привілеї Києва кінця XV – XVII ст. Дослідження. Тексти / Упорядник Н. О. Білоус; відп. ред. Г. В. Боряк. – К.: Видавничий дім «Простір». – 2015. – 296 с.; староукраїнський – ЦДІАУ. Ф. 62, оп. 1, спр. 1.

мови поширена лише назва *свято*: *по (с)вяте свято(ї) Ма(р)гарити панни и мученици 87–87 зв.; Данъ в Ва(р)шавѣ в середѣ пере(д) сѣто(мъ) сѣтого Фоми апо(с)тола бли(з)ко року Гѣдня 1635 106 зв.*

Виявлено в перекладі кілька назв свят: *po święcie świętej Małgorzaty Panny u Męcenniczki 196 – по (с)вяте свято(ї) Ма(р)гарити панни и мученици 87–87 зв.; przed świętem S. Thomasza Apłola 224 – пере(д) сѣто(мъ) сѣтого Фоми апо(с)тола 106 зв.*

В аналізованій пам'ятці вживаються лексеми *годъ*, *рокъ*, *лѣто*. Назви *годъ* і *рокъ* використовуються в тексті паралельно: *ко(ж)дого году 4, 8; и дванадцать сотъ копъ грошей на годъ до ска(р)бу ... давати хотели 11 зв.; в се(м) году ѣнѣишнотъ 11 зв., в ко(ж)дїй годъ 34, в году прѣшлотъ 35, двадцѣ(т) дрѣдого году 69 зв., за по(л)года на Громници 11 зв.; ко(ж)дого рокѣ 5 зв., рокѣ Бжѣго 5 зв., на тїе роки 35 зв., они давати повинни<, > по рокохъ (!) 38, за прошлую по(л)рока 20*. Лексема *лѣто* вживається лише в словосполученнях *лѣта о(т) Рожде(с)тва Хри(с)това АФМЕ 10 зв., лѣта Гѣдня 18 зв., 78, 91, лѣта* (слово *лѣта* в пам'ятці виправлено чорним чорнилом, можливо, зі слова року) *Бжѣго нароженя 12 зв.* Рідше з ім'ям Господа Бога засвідчено слово *рокъ*: *року Гѣдня 9 зв., 17 зв., 11 зв.* Відзначимо, що в польськомовних текстах виявлено лише назву *rok*, крім того, у кінцевій формулі, де і коли виданий привілей (*Dan w Warszawie, dnia dwadzieścia drugiego lutego, roku Pańskiego tysiącznego sześćsetnego piątego, panowania królestw naszych polskiego siedmnastego, szwedzkiego roku iednastego 162*), польська назва *rok* перекладена в словосполученні *roku Pańskiego 158, 209, 244 та ін.* як *лѣта Гѣдня 93* (23 рази), і *року Гѣдня* (10 разів) і послідовно перекладач використовує назву *рокъ*, коли вказується рік видання привілею та термін правління Речі Посполитої: *королевства нїього року 30 зв., року тисѣча пѣ(т)со(т) семдеся(т) ше(с)того, а королеванїа нашего року пе(р)шого 33 зв., Данъ в Краковѣ дня двадцѣ(т) пе(р)вого мѣї іюня лѣта Гѣдня тисѣча ше(с)со(т) че(т)вертого панования королевствъ ѣишихъ по(л)ского сѣтнатцѣтого шведско(го) року однатцѣтого 51 зв., хоч один раз ужито *годъ*: *Панования королевствъ нїишихъ по(л)ского двадцѣ(т)осмого; шведского двадцѣ(т) дрѣдого году 69 зв.**

В аналізованих текстах перекладачі використовували слова, які передавали так, як у польській мові: *fundowało 174 – фѣдowało 69, naprędziej 161 – найпрудшей 52, umocznione 161 – умоцненне 52, opatrowania 161 – опатрования 52 зв., ponosicъ 161 – поносити 52 зв., umyślili 161 – умислили 52 зв., miasta 165 – міста 56 зв., tedy 161 – теди 52 зв., hatowania 166 – гамованя 57 зв., nie dopuszczaią 134 – не допуцѣють 40, ku okazaniu 134 – ко оказаню 40, stanąwszy 135 – станувши 40, przeciwko niemu 135 – противко нїму 40, urominal się 135 – ѣнома(л)ся 40, przymuszeni 135 – примушени 40, zeznawa 135 – зознава 40 зв., zamyka 135 – замыкаєть 40 зв., zarazem 135 – заразомъ 40 зв., niniejszego 135 – нїнєшнѣго 41, skazujemy 135 – сказуємъ 41, przychilając się 135 – прихилѣючисѣ 41, skonczonny 134 – сконченнїть 40, od płacenia 135 – о(т) плаєнѣ 41, biegłości 158 – бєглости 51, zleczyć umyśleliśmy 158 – злєцїти ѣмо(с)лили єсмо 51, zleczyć 158 – злєцѣємъ 51, czas wolny u sposobny 158 – часъ волнїи и спосо(б)нїи 51 тощо.*

Водночас виявлено значний пласт польської лексики, до якої перекладачі добирали відповідники з української мови: *supplikowali 173 – просили 68 зв., warowali 161 – хоронили 52 зв., warujemy 161 – боронимъ 52 зв., przedsięwzięcia 161 – намѣреня 52 зв., tym więcej 174 – тимъ бо(л)ше 69, tamtego 161 –*

тамошнього 52, *opatrzył* 161 – *осмотрель* 52, *patrzyć* 134 – *смотрети* 40, *ucieczkę* 161 – *схороненьє* 52, *świeżo* 161 – *недавно* 52 зв., *odwrot* 161 – *о(м)стун* 52 зв., *wszystkiemu* 165 – *всєму* 56 зв., *niikiego* 166 – *никоторого* 57, *stąd* 166 – *оттуль* 57, *od czeladzi* 166 – *от молодцовъ* 57, *nie kazali* 166 – *не велели* 57 зв., *и etc.* 134 – *протчая* 39 зв., *jedno* 134 – *тільки* 39 зв., *wiele* 134 – *много* 40, *wszakże* 135 – *однакъ* 41, *większego* 135 – *бо(л)шого* 41 зв., *wicesancelarius* 135 – *подка(н)целлари(и)* 41 зв., *uitę* 157 – *ѡбитокъ* 50 зв., *trzymajęcz* 157 – *держачи* 50 зв., *za przelożeniem* 196 – *за донесеньемъ* 88, *tak lędem iako u wodę* 166 – *сухим путем и водою* 57, *przesztemi sędziemu* 157 – *бывшему суде* 50 зв., у тексті також виявлено й полонізм *прешлии*: *прешлиі антєцєссоровє* 112 зв., *блиско прешлихъ заверѡховъ козацкихъ* 131 зв.

Словом *водлугъ* перекладається кілька польських прийменників, хоч і синонімічних: *według* 174 – *водлугъ* 69, *podług* 174 – *водлугъ* 69, *wedle* 135 – *водлу(г)* 41.

У досліджуваних текстах адаптація полонізмів на фонетичному рівні проходила за тими ж моделями, що й у попередні століття, тобто простежується підпорядкування історико-мовним процесам, які відбувалися в мові-реципієнті (староукраїнській мові), а не автоматична заміна тотожними чи близькими звуками. Відзначимо характерні особливості перекладу польських документів. У грамотах переважають повноголосі форми: *схороненьє* 52, *сторони* 58, 131 зв., *дєрєва* 22, *оголосити* 108, *молодихъ* 112, *поголовщини* 116 зв., *золотихъ* 40, *оборону* 68 зв.; інколи під впливом польської мови в тексті потрапляло неповноголосся: *кроль* 56 зв., *крєлевского* 95 зв.; *пред* 52; часом такі форми вживаються паралельно: *самъ чере(з) себе и чере(з) велто(ж)ного ІАна* 40, *пор. польський текст: przez się у przez wieltożnego Јана...* 134.

Подекуди немає переходу початкового е в о: *єдинъ* 52 зв., *єдна* 72 зв., *єдного* 73 зв., *в єдної* 81 зв., *єднакъ* 82, *єдинъ* 101 зв., що можна трактувати і як поліський рефлекс, і як вплив польської мови, оскільки такі варіанти трапляються в перекладених привілеях; водночас наявні форми з о: *одно* 31 зв., 59 зв., *ни одноє* 59 зв., *однако* 32 зв., *однакъ* 119, *одного* 61, *однихъ* 61 зв.

У низці слів відсутній епентетичний л (теж у перекладених привілеях з польської мови): *о(б)товкає(т)* 40, *о(б)мовляю(т)* 99 зв., *дотовкає* 66 зв., *не становячисє* 70, *києвѡномъ* 62 зв., *києвѡнѡнъ* 62, *с купѡми* 57, *поряд з: постановленного* 41, *о(т) києвѡнѡнъ* 63 зв.

Не виявлено нами жодної форми, у якій би на місці *ѣ* вживався польський відповідник *a*, натомість *ѣ* часто зберігається й уживається згідно з етимологією: *мѣщанє* 81 зв., *лѣшио(и) вѣри* 83 зв., *всѣхъ* 124 зв., *без вѣдомо(с)ти* 127 тощо; часом на його місці ужито е: *мескоту* 128 зв., *лєпшой* 131, *лєта* 56, *всємъ* 67, *кривде* 70; трапляється реалізація аналізованого звука як и: *всѣмъ* 69 зв.; трояка рефлексія почасті відображена в одному й тому ж слові: *обицѡючи* 112 зв., *обѣцѡємо* 76 зв., *обецѡючи* 119 зв., *мѣстѣ* 79 зв., *за мєстомъ* 128 зв., *о(т) мѣста* 27.

Польські носові звуки в переважній більшості передаються староукраїнськими відповідниками, тобто у та *я: rąbienie* 173 – *рубаньє* 68 зв., *względ* 174 – *взглядъ* 68 зв., *naprędzej* 161 – *найпрѣдшеї* 52 і под., хоч засвідчено й через *єн*: *sędomirskiego* 134 – *сєндоту(р)ского* 39 зв.

Поодинокі виявлено передавання польських форм церковнослов'янськими: *mieć chętu* 174 – *мети хочємъ* 69.

У системі словозміни відображено нові (живомовні) форми, які в подальшому стали літературною нормою, а також засвідчено архаїчні елементи,

які були або даниною книжній традиції, або зумовлені польським впливом.

Окремі іменники на позначення осіб мають флексію -ове: *антецесорове 111 зв.*; *воєводи 79 зв.*, *96*, *ротмистрове 97 зв.*, *архимандритове і игуменове 97 зв.* Як зазначає І. Керницький, у словозміні іменника в XVI – XVII ст. такі форми активізуються,¹⁵ можливо, під польським впливом, адже вони широко вживані в польській мові. Аналізована словоформа в подальшому не стала продуктивною в українській мові, у літературній – маємо лише *панове*. Зрозумілими в контексті сказаного є поодинокі форми із цим формантом у західних (суміжних з польськими) говорах: *людкове*.

У давальному відмінку множини іменників чоловічого роду зберігається переважно давньоукраїнська і церковнослов'янська флексія -омь, -емь, можливо, підтримувана теж польським впливом, пор. початки грамот: *Kniaziet, panom woiewodom, kasztellanom, marszalkom, starostom, dzierzawcom, kniahiniam, paniam, wdowam, urzédnikom ziemskim y dworanom naszym... obywatelom państwa nashe[go]... 165 – Княземь, паномь воєводамь, каштеляномь, ма(р)шалкомь, старо(с)та(м), де(р)жавцо(м)ь, княгинять, паньямь, вдовамь, фядникотъ земскитъ и дво(р)нимъ земляномъ и дворьяномъ ниймъ и всеу рици(р)ству, шляхте, обивателемъ панства ѣишого... 56 зв.*

Поширено використовується закінчення -ови, -еви в давальному відмінку однини іменників чоловічого роду: *ска(р)бови 40*, *декретови 41*, *земленинови 58*, *судови 59 зв.*, *арендарови 63 зв.*, *наме(ст)никови 74*, *поводови 88 зв.*, *метрополитови 96 зв.*, *пожиткови 97 зв.*, *писареви 50 зв.*, *неприятелеви 75 зв.*, *господареви 84* тощо.

Частим є використання залишкових форм допоміжного дієслова в минулому часі: *abyśmy 166*, *173 – абихмо 57*, *аби есмо 68 зв.*, *abyście 166 – абисте 57*, *бисте 57 зв.*, *rozkazaliśmy 174 – розказали есмо 69*, *abychmy 161 – абисми 52*, *dawalichmy 161 – давалисмо 52*, *umyślili 161 – ъмислили 52 зв.*, *sq 165 – сун 57* та ін.

Наявні форми, які перенесені з польського тексту: *nie przymuszano 161 – не примѣвано 52 зв.*, *zoznawa 40 зв. – зєзнава 135*, *stanowi przeszkody 50 зв. – станови прєшкодоу 50 зв.* – *stanowi przeszkodę 157*, *żądali 222 – жєлали 105* та ін.

Подекуди в перекладах виявлено неточності, наприклад: *z powinności 158 – и певности 51*, *piłznienskiego 134 – пилзменского 40*, *zkazaliśmy 135 – okazali есмо 40 зв.*, пропуск слова (*zawsze 161*)

Інколи не збігаються форми слів: *ѣиня(т) 51 зв. – uczynią 158*, *burmistrz 165 – бурмистри 56 зв.*, *вѣрнимъ ѣиштъ 51 – wiernym waszym 158*.

Валентина Тьтаренко

Особенности перевода польских грамот XVI–XVII вв.

В статье проанализирован перевод польских привилегий XVI–XVII вв., изданных в подтверждение магдебургского права г. Киеву, в частности обращается внимание на адаптацию польского текста к староукраинскому языку на лексическом, фонетическом, морфологическом уровнях.

Ключевые слова: официально-деловой стиль XVI–XVII вв., памятка, рефлекс, адаптация.

Valentyna Tytarenko

The peculiarities of the 16th – 17th century's polish documents translation.

The translations from the polish privileges from the 16th – 17th centuries, which were published to confirm the Magdeburg Law for Kyiv, are analyzed in the article. The special attention has been drawn to the adaptation of the Polish text to the Old Ukrainian language on the lexical, phonetic and morphological levels.

Key words: clerical style of the 16th – 17th centuries, monumental book, reflex, adaptation.

¹⁵ Керницький І. М. Система словозміни в українській мові. – К., 1967. – С. 54-55.